

ПРАВОВІ АСПЕКТИ БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ У СФЕРІ ГУМАНІТАРНОЇ ДОПОМОГИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Фечо Ярослав Федорович

*студент магістратури спеціальності «Право»
юридичного факультету,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна*

В умовах продиктованих повномасштабним вторгненням російської федерації на територію України суттєво збільшилися об'єми гуманітарної допомоги, своєчасне надання якої стало одним з ключових факторів, що дозволив Україні вистояти в його перші місяці. І хоча станом на вересень 2025 року залежність держави від гуманітарної допомоги суттєво зменшилася, вона залишається однією з пріоритетних напрямків політики держави.

Суспільно відомо, що умови воєнного стану, накладені на різке збільшення обсягів гуманітарної допомоги розкрили численні корупційні ризики у згаданій сфері. Так, хоча офіційної інформації щодо цієї теми публікується мало, за даними громадської організації "Антикорупційний штаб", лише за січень-травень 2023 року Державною митною службою складено 115 протоколів про порушення митних правил щодо товарів ввезених як гуманітарна допомога. За їх інформацією, станом на дату публікації 17.10.2023 р., Національною поліцією, ДБР та СБУ розслідувалось понад 50 кримінальних проваджень щодо порушень у сфері гуманітарної допомоги [1].

Водночас, як зазначає Бондаренко А. О., протидія корупції щодо гуманітарної допомоги є надзвичайно важливою під час війни, адже корупція обмежує кількість допомоги, що надходить до тих, хто її потребує, перешкоджає збільшенню фінансування гуманітарних організацій та підриває імідж держави, що негативно впливає на рівень міжнародної підтримки [2, с. 126].

З огляду на вищезазначене, вважаємо актуальним дослідження правових аспектів боротьби з корупцією щодо гуманітарної допомоги, впливу війни на корупційні ризики в даній сфері, міжнародного досвіду протидії цим ризикам та шляхів його імплементації в національну політику та правову систему України.

Так, в умовах воєнного стану, з огляду на терміновість вирішення проблеми опрацювання державою безпрецедентних об'ємів гуманітарної допомоги на початку повномасштабного вторгнення, було

прийнято ряд законодавчих змін, спрямованих на спрощення ввезення її в державу, зокрема Закон України “Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей оподаткування та подання звітності у період дії воєнного стану” від 3 березня 2022 року, яким скасовано необхідність попереднього декларування для певних категорій товарів, якщо вони визнаються гуманітарною допомогою, постанова КМУ від 01.03.2022 № 174 “Деякі питання пропуску гуманітарної допомоги через митний кордон України в умовах воєнного стану”, інші закони і нормативно-правові акти [3; 4].

Водночас, майже одразу з підвищенням потоку гуманітарної допомоги Україні, антикорупційними органами та організаціями було виявлено зловживання відповідними спрощеннями, на кшталт нецільового використання незадекларованих товарів. Зокрема, як зазначає Галій В. І., після вторгнення росії Національним агентством з питань запобігання корупції (далі НАЗК) було проведено аналіз корупційних ризиків у дотичних до війни галузях, та зокрема, виявлено велику кількість таких ризиків у сфері гуманітарної допомоги [5, с. 4].

На основі свого дослідження Галій В. І. зокрема виділяє такі корупційні ризики у сфері надходження гуманітарної допомоги:

- ненадходження гуманітарної допомоги отримувачу або кінцевому набувачеві, в тому числі у зв'язку з ймовірністю зловживань службових осіб;
- отримання гуманітарної допомоги псевдоволонтерами з метою подальшого продажу [5, с. 4–5].

Нестеренко К. О. та Булгакова О. В. в своєму дослідженні виділяють наступні корупційні ризики в процедурах отримання гуманітарної допомоги:

- зловживання щодо примусового відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного стану;
- ввезення комерційних вантажів під виглядом гуманітарної допомоги;
- ненадходження товарів гуманітарної допомоги отримувачу;
- зловживання посадовими особами при видачі супровідних документів та опізнавальних знаків для перевезень гуманітарних вантажів;
- неналежний облік гуманітарної допомоги на складах, з метою задоволення приватних інтересів відповідальних осіб та інші [6, с. 348–349].

Аналізуючи відповідні корупційні ризики, згадані автори вважають необхідним вдосконалення законодавства у сфері обліку гуманітарної допомоги, розробку нових процедур звітності організацій,

відповідальних за надання гуманітарної допомоги, її отримувачів, встановлення системи аудиту відповідальних учасників ланцюга надання гуманітарної допомоги.

Серед останніх законодавчих змін в цьому напрямку варто відзначити прийняту 21 березня 2025 р. Постанову КМУ № 321, якою затверджено Порядок надання погодження на перерозподіл гуманітарної допомоги між набувачами гуманітарної допомоги – юридичними особами, Постанову КМУ від 5 вересня 2023 р. № 953, якою врегульовано питання пропуску та обліку гуманітарної допомоги в умовах воєнного стану, запроваджено ширше використання автоматизованої системи реєстрації гуманітарної допомоги [7; 8].

Незважаючи на позитивні зміни в цьому напрямку, бажаємо виділити декілька актуальних проблем, що залишаються неадресованими.

Так, на думку автора, проаналізувавши основні документи що встановлюють пріоритети антикорупційної політики держави, зокрема Антикорупційну стратегію НАЗК на 2021–2025 роки, можна констатувати недостатню увагу до проблеми корупції у сфері гуманітарної допомоги [9].

Вважаємо, що нова Антикорупційна стратегія на 2026–2030 роки повинна містити окремий розділ присвячений боротьбі з корупційними ризиками у сфері гуманітарної допомоги. При цьому, вважаємо за потрібне в основу такої стратегії поставити міжнародних досвід в регіонах, що історично потребували гуманітарної допомоги, наприклад досвід США, під час їх перебування в Афганістані, досвід миротворчої місії ООН в Південному Судані тощо.

Окремої уваги потребує актуальна проблема неефективної діяльності системи антикорупційних органів. Так, міжнародного розголосу набули останні посягання на незалежність Національного антикорупційного бюро України та Спеціалізованої антикорупційної прокуратури. Невирішеними залишаються проблеми обмеженості повноважень та фінансування НАЗК, низького рівня довіри громадськості до роботи агентства, що були підкреслені в останньому звіті Transparency International за результатами проведеного аудиту [10].

З цього приводу зазначаємо, що для держави важливо підтримувати роботу систем антикорупційних органів та спонукати їх до співпраці з міжнародними організаціями, з досвідом дослідження та боротьби з корупцією у сфері гуманітарної допомоги у нестабільних регіонах світу, таких як U-4 Антикорупційний ресурсний центр, Всесвітня продовольча програма, Акшн Ейд (Action Aid), Партнерство з гуманітарної підзвітності та інші.

Підсумовуючи вищенаведене, в умовах воєнного стану в Україні однією з найактуальніших проблем у галузі боротьби з корупцією

є корупція у сфері гуманітарної допомоги. Інтенсифікація надання гуманітарної допомоги в умовах війни зумовила посилення корупційних ризиків, та спровокувала необхідність посиленої уваги до запровадження заходів спрямованих на боротьбу з ними, що вже виразилось в позитивних законодавчих змінах.

Водночас, підняту проблему не можна назвати вирішеною. Важливим є вдосконалення антикорупційної політики держави, зокрема необхідною є розробка цілеспрямованої стратегії боротьби з корупційними ризиками у сфері гуманітарної допомоги, імплементація міжнародного досвіду та посилення співпраці державних антикорупційних органів з громадськістю.

Література:

1. Що відомо про масштаби корупції на гуманітарній допомозі, що надходить в Україну? Антикорупційний Штаб. 2023. URL: <https://surl.lu/jxbhyh> (дата звернення 11.09.2025).

2. Бондаренко О. С. Корупційні зловживання щодо гуманітарної та безоплатної допомоги в умовах збройних конфліктів: порівняльно-правове дослідження. *Право і безпека*. 2022. № 4(87). С. 125–134. URL: <https://surl.li/yrvtva> (дата звернення 11.09.2025).

3. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей оподаткування та подання звітності у період дії воєнного стану: Закон України від 03.03.2022 р. № 2118-IX. URL: <https://surl.li/undnaf> (дата звернення 11.09.2025).

4. Деякі питання пропуску гуманітарної допомоги через митний кордон України в умовах воєнного стану. Постанова КМУ від 01.03.2022 № 174. URL: <https://surl.li/clookd> (дата звернення 11.09.2025).

5. Галій В. І. Оцінка ризиків (корупційних) у сфері надходження гуманітарної допомоги та способи їх мінімізації. *Економіка та суспільство*. 2024. № 67 С. 1–9. <https://surl.li/uxmwyu> (дата звернення 11.09.2025).

6. Булгакова О. В., Нестеренко К. О. Корупційні ризики в процедурах отримання гуманітарної допомоги в умовах воєнного стану. Аналітично-порівняльне правознавство. 2022. № 5. С. 347–350. URL: <https://surl.li/vqhpzk> (дата звернення 11.09.2025).

7. Деякі питання перерозподілу та цільового використання гуманітарної допомоги. Постанова КМУ від 21.03.2025 № 321. URL: <https://surl.li/kgxavu> (дата звернення 11.09.2025).

8. Деякі питання пропуску та обліку гуманітарної допомоги в умовах воєнного стану. Постанова КМУ від 05.09.2023 № 953. URL: <https://surl.li/ugpywr> (дата звернення 11.09.2025).

9. Антикорупційна стратегія на 2021-2025 роки. НАЗК. URL: <https://surl.li/befvdt> (дата звернення 11.09.2025).

10. Перший зовнішній аудит НАЗК закінчено! Як оцінили роботу агентства. Transparency International. URL: <https://surl.li/furjjw> (дата звернення 11.09.2025).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-544-3-33>

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЗАПОБІГАННЯ ВЧИНЕННЯ ЗАСУДЖЕНИМИ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У ПЕНІТЕНЦІАРНІЙ СИСТЕМІ

Хайнацький Євген Сергійович
<https://orcid.org/0009-0007-0645-8417>
*кандидат юридичних наук, суддя,
Печерський районний суд міста Києва
м. Київ, Україна*

Звичайно, аналіз зарубіжного досвіду запобігання вчинення засудженими кримінальних правопорушень у пенітенціарній системі зарубіжних країн показує, що дана проблема вже давно відома у світовій практиці. А тому, стратегічно важливим питанням запобігання вчинення засудженими в установах виконання покарань Державної кримінально-виконавчої служби України (далі ДКВС України) кримінального правопорушення є вивчення саме зарубіжного досвіду.

Варто також наголосити, що українські учені систематично використовують у власних дослідженнях іноземні практики функціонування пенітенціарних систем зарубіжних країн, і відповідно, пропонують їх впровадження у вітчизняну практику установ виконання покарань ДКВС України, у тому випадку, коли він заслуговує на це..

Прикро, що адміністрація установи виконання покарань ДКВС України її персонал, не завжди раді тим пропозиціям, що надають вітчизняні вчені у власних дослідженнях, мета яких не тільки покращити функціонування кримінально-виконавчої системи України, а й створити передумови її трансформації в пенітенціарну систему.

З огляду на викладене, варто зазначити, що діяльність установ виконання покарань ДКВС України в умовах правового режиму воєнного стану продовжує функціонувати з елементами командно адміністративної системи, повільно відбувається адаптація їх до міжнародних